

Druhá zpráva o životě mučedníka

Když Miloš Doležal v roce 2012 publikoval svou knihu **Jako bychom dnes zemřít měli**, zdálo se, že k tomuto pečlivému životopisu kněze umučeného v roce 1950 Státní bezpečností těžko bude kdy možné něco podstatného dodat. Omyl. Sám Miloš Doležal vydal letos další knihu o Josefu Toufarovi, která přináší tolik nového materiálu, že je to až k neuvěření.

PETR ZÍDEK
redaktor Orientace

Když jsem před třemi a půl roku psal o Doležalově první toufarovské knížce, otevřel jsem článek těmito slovy: „Jsou příběhy, o kterých si myslíme, že je známe celé, a na jednu přijde někdo, kdo nám dokáže, že jsme doposud nevěděli vlastně nic.“ Kniha *Jako bychom dnes zemřít měli* působila jako zjevení: zatímco předchozí historické práce se soustředily na poslední týdny Toufarova života a jeho smrt, Doležalova biografie se věnovala všemu tomu, co bylo předtím.

Nespoléhala na prameny úřední povahy, ale široce využívala vzpomínky pamětníků, přinesla obrovské množství fotografického materiálu a Toufarův život zasadila do širokého kontextu prostředí, v němž se skoro celý odehrál, tedy několika obcí a měst na Vysočině. Výsledek skoro čtvrtstoletí badatelské práce se po zásluze – i kdy zároveň i nečekaně – stal jednou z velkých literárních událostí a získal ohromnou pozornost široké i vybrané čtenářské obce (Kniha roku v tradiční anketě *Lidových novin*).

Víme, jaké boty nosil – a hlavně že v nich chodil pravidelně dvakrát týdně pěšky z Číhoště do čtrnáct kilometrů vzdáleného Zbyšova sloužit mše a vyučovat náboženství. A také to, jak jej tyto cesty zmáhaly.

Jsou autoři, pro které se vydáním knihy téma uzavírá. Miloš Doležal je ale z jiného těsta. Svou další toufarovskou monografií, která rozsahem i počtem publikovaných fotografií předčí tu první, dokazuje, že Josef Toufar je jeho téma životní. Kdo jeho badatelskou pouť sleduje, neubrání se pocitu, že se těší mocné pomoci shůry. Jak si jinak vysvětlit nálezy Toufarových písemností ukrytých po desetiletí pod prkny na číhošťské faře? Nebo téměř zázračné uchování náčrtku, který umožnil lokalizovat Toufarovy tělesné ostatky v hromadném hrobě na ďáblickém hřbitově?

Střípky v mozaice

Zatímco v první knize Doležal chronologicky vyprávěl Toufarův životní příběh, v nové dle vlastních slov „doplňuje celou mozaiku o množství střípků a ještě více ji zpřesňuje“. Možná je to až příliš skromná charakteristika, protože ony nové „střípky“ autor dokáže prezentovat tak, že čtenář nikdy nemá pocit, že je zavalen podružnostmi. Každý detail tu pomáhá vykreslit Toufarův portrét sytějšími barvami.

Nové prameny umožňují vylíčit některé úseky Toufarova života do překvapivých podrobností. Například nově objevený sešitek, do něhož si Toufar zapsal jména 673 (!) osob, kterým poslal v roce 1940 oznámení o své primici, ukazuje, jak nebyvalé široký byl okruh lidí, s nimiž udržoval styky. Díky jiným Toufarovým rukopisným poznámkám vidíme kněze jako výkonného organizátora náročných stavebních úprav okolí kostela v Číhošti, které navíc z velké části finan-

Josef Toufar (vpravo) s opatem žilivského kláštera Vítom Tajovským ve svém bývalém působišti Zahradce v létě 1949.

Proti přeložení Josefa Toufara ze Zahradky do Číhoště protestovaly po únoru 1948 i národní výbory některých okolních obcí (dokument dole).

FOTO: REPRO Z KNIHY KROK DO TMAVÉ NOCI // KOLÁŽ ŠIMON / LN

Josef Toufar (vlevo) se svou švagrovou Julií a jejím druhým manželem Janem Dočerkalem. Toufarova neteř Marie (nejstarší dítě) se stane jeho hospodyní na faře v Číhošti.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie v Číhošti s farou v roce 1949.

Místní národní výbor v Píšti nesl vůbec žádných námitek proti panu faráři ze Zahradky, a přeje si aby naále zůstal v Zahradce.

prezident
Miloš Doležal

Popisní seznam.

další doklad jeho dobrého charakteru a šťastné povahy.

Tato agrární společnost, žijící v jakémsi přirozeném řádu, nemá šanci proti násilí organizovanému z centra politické moci. Ale její rezistence je obdivuhodná. Miloš Doležal ukazuje, jak se z „okresu“ vedená snaha přeložit nepohodlného, protože příliš oblíbeného, a tedy vlivného kněze ze Zahradky do méně významné Číhoště setkává s odporem většiny místních, a to i těch, kteří se z přesvědčení a nadšeně hlásí k poměru nastoleným únorem 1948. Svědkem pohybu křížku o adventní neděli 11. prosince 1949 je i místní komunist, který jinak do kostela moc nechodí. A když do Číhoště přijíždí zatykáci komando StB, musí se do fary vkrást pod rouškou tmy a lži kněze vylákat ven, protože bezpečnost má oprávněný strach, že by místní svého kněze před zatčením bránili.

Josefu Toufarovi Miloš Doležal vydobyl čestné místo v národním – nejen katolickém – panteonu velkých postav našich dějin. Toufarův příběh, jeho poselství, není nijak úzce konfesijní, ale naopak univerzální.

”

Zastražit hrdé sedláky se komunistické moci podařilo až během dalších měsíců a let pomocí zvlé, surovosti, kolaborantů, kteří se našli i mezi kněžskými, monstrprocesů s odpůrci a násilné kolektivizace, spojené s vysídlováním nepohodlných rodin. „Velký strach“ vyvolaný ve společnosti v 50. letech se ukázal jako jeden ze základů, na kterém komunistické panství celých čtyřicet let stálo. Miloš Doležal popisuje, že když jako šestnáctiletý student přijel v druhé polovině 80. let poprvé do Číhoště a ptal se na Toufara, oslovení se bez odpovědi otáčeli a utíkali pryč.

Čestné místo

Doležalovy dvě knihy o Josefu Toufarovi, které můžeme chápat jako dva díly jedné práce, patří mezi to nejlepší, co u nás bylo kdy napsáno o naší nedávné minulosti. V autorském nasazení nemá Miloš Doležal žádnou konkurenci. Zřejmě nikdo jiný svým tématem tak nežije, nevěnuje mu tolik energie a úsilí. A nikomu při badatelské práci tolik nepřála štěstí. Josefu Toufarovi Miloš Doležal vydobyl čestné místo v národním – nejen katolickém – panteonu velkých postav našich dějin. Toufarův příběh, jeho poselství, není nijak úzce konfesijní, ale naopak univerzální. Má potenciál oslovit skutečně široké vrstvy.

Miloš Doležal ani touto knihou svůj toufarovský výzkum jistě neuzavře. Věřím tomu, že na něj ještě někde čeká ten ztracený kříž z Číhoště. Tenhle příběh bude mít ještě pokračování.

KNiha TÝDNE

Krok do tmavé noci

Příběhy faráře Josefa Toufara, jeho vrahu a číhošťského zázraku se zprávami archeologa, antropologa a soudního lékaře o exhumaci a identifikaci těla P. Josefa Toufara. Miloš Doležal
Vydal Nezávislý podmelechovský spolek, z. s., Praha 2015, 669 stran.

coval ze svého. Nebo jako nadšeného sadaře, snažícího se zkvalitnit zanedbanou farní zahradu. Víme, jaké boty nosil – a hlavně že v nich chodil pravidelně dvakrát týdně pěšky z Číhoště do čtrnáct kilometrů vzdáleného Zbyšova sloužit mše a vyučovat náboženství. A také to, jak jej tyto cesty zmáhaly.

Na obraze Toufarova charakteru není třeba nic měnit. Všechna svědectví – a je jich skutečně nebyvalé množství – ukazují kněze jako dobrého a laskavého člověka, pevně vrstleho do své komunity, jenž nikdy neodmítl pomoc bližnímu. Jako u dětí oblíbeného učitele náboženství, který byl pro dospělé skutečnou autoritou a duchovním vůdcem. A který nakonec obstál ve zkoušce nejtěžší. Obětí komunistické represe se stal člověk, který nejen ve své kategorii patřil mezi nejvyšší.

Běda tomu...

Miloš Doležal rozšiřuje okruh střípků, z nichž skládá příběh Toufarova života, také na ty, kdo se podíleli na jeho vraž-

dě. Jednu kapitolu věnuje sadistickému vyšetřovateli Ladislavu Máchovi, který ještě žije a svého činu, za který byl politopadovou justici odsouzen do vězení, nikdy nelitoval (tato část knihy vyšla zkráceně v příloze *LN Orientace* 27. 2. 2016). „Frajírek s knirkem, který má básnické jméno, ale faráře umlátil jako nic, prostě hajzl“, jak Máchu charakterizoval jeden z jeho kolegů, je jediným, kdo za Toufarovu smrt pykal, byť opožděně a nepřilíží dlouho. Doležalova kniha nicméně dobře ukazuje, že na vraždě kněze se aktivně či pasivně podílelo velké množství osob, vůdci komunistické strany v čele s Klementem Gottwaldem počínaje a řadovými estébáky, kteří pozemské spravedlnosti unikli, konče.

Za spoluviníky Toufarovy smrti Doležal považuje i autory propagandistického filmu *Běda tomu, skrze něhož pohoršení přichází* režiséra Přemysla Freimana a scenáristu Jana Klimenta, kteří museli vědět, na jak zvrhlém díle se podílejí. Při pátrání po zákulisí výroby filmu se autorovi podařilo nalézt neznámé prameny,

přesněji řečeno ve filmu nepoužitě záběry, které ukazují zmučeného faráře během estébácké „rekonstrukce“, jež měla dokazovat, že farář pohyb křížku na oltáři sám zinscenoval. Záběry ve skutečnosti dokazují jen mimořádnou perfidnost a otřlost všech, kdo se na přípravě filmu podíleli.

Doležalova kniha se dá číst jako zpráva o vpádu zla do tradiční české či moravské venkovské společnosti. Život na Vysočině ve 20. až 40. letech minulého století, který je pozadím, na němž se odvíjel Toufarův (až do prosince 1949 zřejmě velmi šťastný) osud, působí již dnes značně vzdáleně, až exoticky. Ide o společnost zbožných lidí, přirozeně organizovaných kolem svých farností, žijících v rytmu agrárního cyklu. Lidí většinou velmi tvrdě fyzicky pracujících, kteří respektují přirozené hierarchie i sebe navzájem. Miloš Doležal tuto společnost neidealizuje, píše třeba o sporech mezi Toufarovou nevlastní matkou a jeho sourozenci – Josef byl jediný z dětí, koho měla druhá žena jeho otce ráda, což je